

Bartosz Podubny, *Majerski Ferdynad Gerard (1832–1921)* [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, t. 2, pod red. Lucjana Faca, Tomasza Pudłockiego, Anny Siciak, Przemysł 2011 s. 66-74

Majerski Ferdynand Gerard. 23 IX 1832 r. Dobroniów k. Limanowej – 7 V 1921 r. Przemysł. Rzeźbiarz, kamieniarz, właściciel pracowni rzeźbiarskiej, stolarskiej, pozłotniczej i kamieniarskiej, działacz kulturalny, społeczny i polityczny. Syn Wincentego, ekonomy opactwa cystersów w Szczyrzycu w dobrach Dobroniów i Godusza, i Wiktorii z d. Zaręba. Miał dwoje rodzeństwa, starszego brata Ludwika Wiktora Stanisława (ur. 1830) oraz młodszą siostrę Julianę Annę Teresę (ur. 1834).

Brak źródeł potwierdzających wykształcenie Ferdynanda. Wg przekazów rodzinnych po edukacji w szkole w Tarnowie uczył się snycerstwa w Krakowie; tam też odbył praktykę uczniowską oraz czeladniczą, a także studiował rzeźbę, malarstwo i rysunek na krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych (zapewne chodzi o Szkołę Malarstwa i Rysunku lub Kursy dla Rzemieślników działające w ramach krakowskiego Instytutu Technicznego, gdzie Ferdynand Majerski mógł się uczyć w latach 40.–50. XIX w.). W latach 1855–1864 doskonalił swój fach w lwowskich warsztatach kamieniarskich. Od 1864 r. mieszkał w Przemysłu.

Z najwcześniejszych prac Ferdynanda Majerskiego powstałych w latach 1858–1867 znamy ołtarz główny w Złotnikach na Podolu, rzeźbiarz pracował przy restauracji ołtarzy w świątyni ormiańskiej we Lwowie, jego autorstwa są również rzeźby i złocenia w kościele w Kosienicach. W 1867 r. Ferdynand założył w Przemysłu pracownię rzeźbiarską. Początki działalności

zakładu były trudne, jednak z czasem rzeźbiarz pozyskiwał coraz więcej zamówień. W latach 1875–1878 warsztat powiększył się, zatrudniając na 1878 rok ok. 20. pracowników (8–13 stolarzy, 2 snycerzy, 1 pozłotnika oraz 6–8 pomocników). W ciągu następnego dziesięciolecia pracownia gwałtownie się rozwinęła, zwiększając prawie o 100% stan zatrudnienia. W 1889 r. mieściła się w dwóch parterowych budynkach przy ul. Dobromilskiej l. 51 (później pod nr. 44 przy domu właściciela). Pracowało tam 45 osób (32 stałych pracowników i 13 praktykantów). Warsztat był podzielony na 3 działy: rzeźbiarsko-snycerski, sztukatorski i stolarsko-pozłotniczy. Wykonywano w nim prace rzeźbiarskie, stolarskie, pozłotnicze i kamieniarskie wykorzystując materiał różnego rodzaju (drewno, kamień, marmur, granit, alabaster i gips). W szerokim wachlarzu oferowanych prac należy wymienić wykonywanie elementów wyposażenia kościołów i cerkwi (ołtarzy, ikonostasów, ambon, chrzcielnic), zdobień architektonicznych (portale, cokoly, obramienia okienne, sztukaterie, sterczyny itp.) oraz wykonywaniu nagrobków i akcesoriów cmentarnych. We współpracy z konserwatorami zabytków i architektami Majerski zajmował się konserwacją zabytkowych elementów wyposażenia świątyń. Już w 1894 r. F. S. Reichman w *Ilustrowanym skorowidzu stołecznego miasta Lwowa...* zachwalając warsztat pisał „Nie ma kościoła, nie ma i cerkwi w kraju, w których nie byłaby rzeźba Majerskiego”.

Do swojej pracowni Majerski przyjmował uczniów na naukę do zawodów w kategorii: rzeźbiarz, snycerz, pozłotnik, stolarz, kamieniarz. W latach 1884–1920 przyjął na nauki ok. 150 uczniów, z których niektórzy zostawali później w jego warsztacie jako czeladni-

cy (można wymienić rzeźbiarzy: Jana Tracza – autora m.in. rzeźb na wieży katedralnej, Emila Giebułtowicza) lub zakładali własne pracownie (Józef Wilczek, Władysław Łuczkiwicz, Wojciech Malinowski). Wspomniany Emil Giebułtowicz z czasem został zarządcą firmy Majerskiego. Oprócz Giebułtowicza wieloletnimi pracownikami Majerskiego byli Zygmunt Rasiński (rzeźbiarz i kamieniarz) oraz Marian Zemanek (złotnik i malarz).

O wielkości przemyskiego warsztatu świadczy również fakt, iż w 1897 r. posiadał on swoją filię we Lwowie przy ówczesnej ul. Kochanowskiego 5. Od 1902 r. Ferdynand zaczął prowadzić zakład wraz z synem Stanisławem, praktykującym architektem, absolwentem Politechniki Lwowskiej. W związku z tym zwiększył się zakres wykonanych przez warsztat prac. W reklamie z 1907 r. zakład funkcjonował pod nazwą: „Ferdynand Majerski zakład art. rzeźbiarski z pracowniami stolarską, pozłotniczą i kamieniarską w Przemysłu, ul. Dobromilska 44”. Zakres prac obejmował dodatkowo sprzęty do domu, szkoły, roboty budowlane i dekoracyjne, a także restaurację zabytków sakralnych. Właściciel wychodził naprzeciw potrzebom klientów oferując gotowe wyroby – pomniki wykonane w różnym materiale, tablice na inskrypcje, elementy sztuki sepulkralnej krzyże i latarnie. W kolejnej wersji reklamy, która w „Echu Przemyskim” ukazała się w 1909 r., oferta wykonywanych prac była bardziej szczegółowa; pojawiły się również dodatkowe informacje mające zachęcić klientelę. Firma chwaliła się odznaczeniami z wystaw krajowych, jej dodatkowym atutem była duża liczba robotników dochodząca do 50. Interesującym faktem jest, że w magazynie pracowni Majerski oferował około 100

sztuk gotowych pomników/grobowców. W 1911 r. jako pracownik przedsiębiorstwa odnotowany został drugi syn Ferdynanda – Tadeusz, który w firmie pełnił funkcję buchaltera.

Ferdynand Majerski odnosił sukcesy w organizowanych wystawach krajowych, prezentując swój dorobek artystyczny. W 1904 r. brał udział w Wystawie Przemysłu Krajowego w Przemyśle, gdzie wystawiał ołtarz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy oraz tabernakulum, za które otrzymał najwyższą nagrodę – srebrny medal za wyroby rzeźbiarskie. Kolejnym sukcesem było uczestnictwo w Wystawie Kościelnej we Lwowie w 1909 r. uwieńczone srebrnym medalem przyznanym za rzeźby kościelne wykonane w kamieniu i drewnie.

Przez 54 lata działalności pracowni pod kierownictwem Ferdynanda Majerskiego powstało w niej kilkadziesiąt dzieł zdobiących kościoły, cerkwie i cmentarze na terenie ówczesnej Galicji, poza granicami monarchii Austro-Węgierskiej, a także w odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej. Wykonał on także szereg prac konserwatorskich. Formą zasygnalizowania ogromu prac wykonanych przez Majerskiego będzie podanie miejsc, gdzie one się znajdują, bez odnotowywania co dokładnie zrobił. Wśród kościołów znajdują się: Katedra na Wawelu w Krakowie, katedra rzymskokatolicka w Przemyśle, ówczesna katedra greckokatolicka w Przemyśle (kościół karmelitów), katedra rzymskokatolicka we Lwowie. W Przemyśle oprócz katedr prace Majerskiego znajdują się również w świątyniach: Reformatów, Benedyktynek, Karmelitanek, kościele pojezuickim oraz parafialnym na Błoni; kaplicy rzymskokatolickiego Seminarium Duchownego. Elementy wyposażenia świątyń znajdują się rów-

nież w kilkudziesięciu kościołach i kaplicach poza Przemyślem, m.in. w Chodorowie, Czudcu, Czukwi, Dębowcu, Domaradzu, Dudyńcach, Gorlicach, Jarosławiu (kaplica szpitala), Jaćmierzu, Jeziorzanach, Kaszycach, Kołaczycach, Korczynie, Lubaczowie, Mrowli, Miżyńcu, Samborze (w kościele parafialnym oraz kaplicy św. Barbary), Sanoku, Sieteszy, Sokołowie Młp., Stryju, Rokietnicy, Rzyczkach, Truskawcu, Wielowisi (obecnie Tarnobrzeg-Wielowieś), Zarszynie, Żołyni, Żurawicy. W świątyniach zakonów męskich: Bernardynów w Gwoźdźcu i Leżajsku, Franciszkanów w Przemyślu i Sanoku, Reformatów w Jarosławiu, Krakowie i Lwowie, Saletynów w Dębowcu oraz zakonów żeńskich: Benedyktynek w Jarosławiu, Felicjanek w Krakowie, w USA w Buffalo i Detroit; Sakramentek we Lwowie, Serafitek w Oświęcimiu, Wizytek w Jaśle. Tworzył także wyposażenie dla cerkwi w Jurowcach, Laszkach Murowanych, Lwowie – cerkiew Przemienienia Pańskiego, Mikołowie, Przemyślu – na Błoniu.

Z prac restauratorskich prowadzonych przez pracownię Ferdynanda Majerskiego należy wymienić prace w kościołach w Bielinach, Brzozowie, Felsztynie, w Leżajsku u OO. Bernardynów, Radymnie, Samborze w kościele Jezuitów/Bernardynów, Żydaczowie, Żyrawce oraz cerkwiach w Radymnie, Nawarii.

Jego warsztat mocno odcisnął się również na spuściznie sztuki sepulkralnej ziemi przemyskiej, a także poza nią. Kilkadziesiąt nagrobków powstałych w pracowni Majerskiego znajduje się na cmentarzu głównym w Przemyślu. Jego dzieła można znaleźć na nekropoliach kościelnych i cerkiewnych w szeregu miejscowościach: Brzozowie, Jaksmanicach, Jarosławiu, Krzemienicy, Kuryłówce, Lesku, Łazach, Medyce, My-

ślatyczach, Pruchniku, Przeworsku, Radochońcach, Radymnie, Sanoku, Sieniawie, Sokołowie Młp., Tyczyne oraz w miejscowości Zdziarzec, Złockie.

Ferdynand był mocno zaangażowany w prace organizacji zawodowych, instytucji ekonomicznych, społecznych i oświatowych. Współtworzył Kasę Zaliczkową Rzemieślników i Rolników, był jej pierwszym wiceprezesem oraz członkiem pierwszej rady nadzorczej (powstała ok. 1870 r.). W czasie jej działalności znajdował się we władzach Kasy jako członek rady nadzorczej (wybory 1898, 1903), wiceprezes (1881, 1890, 1902 r.), prezes (lata 1905–1907). Efektem 40. lat działalności na rzecz tej instytucji było odznaczenie Ferdynanda Majerskiego tytułem członka honorowego. Rzeźbiarz należał również do Towarzystwa Rękodzielniczego „Gwiazda”, gdzie sprawował funkcję jednego z kuratorów (wybory 1881, 1888, 1896, 1897, 1901, 1902, 1909 r.), a także był obok Wincenty Tarnawskiej ojcem chrzestnym sztandaru Towarzystwa. Prawdopodobnie od 1895 r. był członkiem Stowarzyszenia Przemysłowców Budownictwa, a następnie w latach 1897–1908 r. (z krótką przerwą ok. 1903) pełnił funkcję jego przewodniczącego. W tym czasie bardzo często reprezentował interesy Stowarzyszenia na forum krajowym. Był wybierany, jako delegat Stowarzyszenia, np. na I Wiec Galicyjski Rękodzielników w Jarosławiu (1899 r.), na Krajowy Wiec Rękodzielników we Lwowie (1900) czy też Wiec Rzemieślniczy i Przemysłowy w Krakowie (1902).

Praca Ferdynanda na rzecz własnej grupy zawodowej znajdowała uznanie nie tylko w Przemysłu, ale również na większym forum. W 1893 r. czynnie uczestniczył w zorganizowanych we Lwowie obradach rzemieślników przemysłu drzewnego, który był wstęp-

nym spotkaniem organizacyjnym do planowanej w 1894 r. Wystawy Krajowej. Na odbywającym się w Jarosławiu wspomnianym już Wiecu Rękodzielników (1899) został wybrany jego przewodniczącym. Prowadząc działalność gospodarczą, działał również na szerszym polu będąc prezesem konsorcjum dla dostaw robót dla c.k. armii.

Wspólnie z synem Stanisławem Majerskim zaangażował się w organizowanie zbiórki funduszy na restaurację kościoła Jezuitów w Przemyślu; również razem weszli w skład komitetu organizującego Wystawę Przemysłu Krajowego w Przemyślu w 1904 r.

Ferdynand Majerski uczestniczył w życiu politycznym swojego miasta. Pełnił funkcję radnego Rady Miasta Przemyśla (w 1879 r. wybrany na zastępcę radnego, na radnego w 1889 r., w 1890 r. wybrany na kolejną kadencję z trzeciego koła, która trwała do 1894 roku). Mając poparcie członków Kasyna Mieszczańskiego kandydował do rady miasta w 1896 r. Jako radny był członkiem wydziału w prowadzonej przez miasto Kasie Oszczędności, ponadto powoływano go do tworzonych w Magistracie komisji. Wielokrotnie wybierano go do grona osób reprezentujących miasto na ważnych uroczystościach. Wśród funkcji urzędowych w 1893 r. był zastępcą przysięgłego w C.k. Sądzie Obwodowym w Przemyślu.

Wymieniając liczne organizacje, w których działał, należy koniecznie wymienić współtworzone przez Ferdynanda Kasyno Mieszczańskie w Przemyślu. Został on wybrany na członka jego pierwszego zarządu, który ukonstytuował się w 1869 r. Następnie był wieloletnim prezesem Kasyna (l. 1869–1894). W uznaniu zasług 1 V 1897 r. walne zgromadzenie Kasyna

Mieszczańskie przyznało Ferdynandowi Majerskiemu tytuł honorowego członka. Funkcję prezesa pełnił dalej w latach 1898–1899.

Majerski uczestniczył również w pracach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Przemyślu. O wadze jego członkostwa świadczy, iż był jednym z rodziców chrzestnych nowego sztandaru „Sokoła”, poświęconego w 1892 r. oraz funkcje, jakie w nim pełnił (w latach 1894–1901, 1904 r. wybierany do sądu honorowego Towarzystwa).

Działal również w towarzystwach zajmujących działalność charytatywną, m.in. w Towarzystwie św. Wincentego á Paulo (wiceprezes w 1900, 1903–1906, 1909–1910 r.), wspierając także doraźne inicjatywy. Jako powszechnie szanowany obywatel należał do sądu polubownego przemyskiej Straży Pożarnej (wybrany w 1895, 1905). Przynależał ponadto do Towarzystwa Pomocy Naukowej im. J. I. Kraszewskiego, gdzie piastował funkcję członka wydziału (lata 1886–1887, 1889).

Ferdynandowi Majerskiemu bliskie były również stowarzyszenia kulturalne i edukacyjno-naukowe. Przy najmniej od 1881 r. był członkiem wspierającym Przemyskiego Towarzystwa Dramatycznego, a w latach 1886–1887 wybierano go na członka komisji rewizyjnej. Przez burmistrza miasta został powołany do Komitetu Mickiewiczowskiego (1890), uczestniczył także w komitecie organizującym obchody Konstytucji 3 maja w 1891 r. Będąc członkiem pierwszego zarządu tworzył koło męskie Towarzystwa Szkoły Ludowej im. Henryka Sienkiewicza powstałe w 1906 r. Doceniał ówczesną działalność na polu muzealnictwa, przekazując eksponaty z własnych

zbiorów do Muzeum Narodowego w Krakowie, a w szczególności do muzeum powstającego przy Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Przemyślu, którego członkiem był od jego powstania w 1909 r.

W 1867 r. poślubił Karolinę z d. Krokowską córkę Teofila i Salomei. Ferdynand i Karolina mieli pięcioro dzieci, pierwsze troje zmarło zaraz po narodzeniu (Zygmunt, Włodzimierz i Kazimierz – pochowane razem obok grobowca rodzinnego Majerskich), następnymi byli Stanisław Kostka (13 XI 1872 - 25 I 1926) - architekt oraz Tadeusz Ignacy Filip (ur. 23 VIII 1881 r.) – urzędnik przemyskiej Kasy Oszczędności, zastępca dyrektora Akcyjnego Banku Związkowego w Przemyślu, członek m.in. Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Towarzystwa Upiększania Miasta Przemyśla, Polskiej Organizacji Narodowej, od 1928 r. zamieszkały w Krakowie.

Ferdynand Gerard Majerski zmarł w Przemyślu 7 V 1921 r. w wieku 89 lat. W ostatniej drodze towarzyszyli mu licznie przedstawiciele miejscowego duchowieństwa (księża: W. Sarna, J. Wiejowski, T. Chciuk, J. Galant, S. Momidłowski, W. Tomaka oraz o. Werner gwardian Reformatów wraz z zakonnikami). Kondolencje rodzinie przekazali biskupi Józef Pelczar oraz Karol Fischer. Rzeźbiarz został złożony w rodzinnym grobowcu na cmentarzu głównym (kwatery 16, rząd 1, grób nr 15), w którym została pochowana jego żona Karolina (zm. 17 IV 1920 r.). Nagrobek zdobi figura maryjna, dłuta Zygmunta Rasińskiego ucznia Majerskiego.

Po śmierci założyciela pracownię przejął jego syn Stanisław Majerski. Architekt umarł w 1926 r. i przez kolejne cztery lata warsztat prowadziła jego żona Ma-

ria Majerska z Emilem Giebułtowiczem. Pracownia została zamknięta w 1930 r. po 63 latach działalności.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Franciszkanów-Reformatów w Jarosławiu: Archiwum conventus Jaroslaviensis PP. Reformatorium, s. 200, 503; Archiwum parafii w Tarnobrzegu-Wielowisi: Kronika parafii w Wielowisi; Archiwum ss. Karmelitanek w Przemyślu: Kroniki klasztorne t. 1; Archiwum Państwowe w Przemyślu: zesp. I Państwowe Liceum i Gimnazjum im. J. Słowackiego w Przemyślu, sygn. 92; ibidem, zesp. Akta miasta Jarosławia, sygn. 183, s. 21, 143–144; ibidem, zesp. Kapituła greckokatolicka w Przemyślu, sygn. 92, ibidem, zesp. Cech rzemieślniczy grupy budowlanej w Przemyślu, sygn. 1, 12; ibidem, zesp. Teki Stanisława Majerskiego sygn. 1/6; ibidem, zesp. Sąd Okręgowy w Przemyślu, sygn. 2; ibidem, zesp. Zbiór szczątków z terenu miasta i powiatu przemyskiego, sygn. 63; ibidem, zesp. Polskie Towarzystwo Dramatyczne im. A. Fredry w Przemyślu, sygn. 5; Urząd Stanu Cywilnego w Przemyślu: Księga zgonów 22/1920/Pg, Karolina Majerska; Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Przemyślu: Kaszyce, kościół p.w. św. Piotra i Pawła w Kaszycach, Karty ewidencyjne zabytku ruchomego: Ołtarz główny św. Piotra i Pawła, Ołtarz MB Różańcowej, Ołtarz Serca Pana Jezusa, oprac. Jadwiga Stęchły 2000 r.; Wywiad autora z Stanisławem Brunem Majerskim (synem Stanisława Kostki Majerskiego) z 3 II 2007 r., kasetą w posiadaniu autora; częściowe wyniki prac terenowych autora dot. sygnowanych nagrobków na cmentarzach woj. podkarpackiego; „Echo Przemyskie” 1896, nr 3, s. 3–4; ibidem 1897, nr 10, s. 3; ibidem 1897, nr 36, s. 3; ibidem 1897, nr 45, s. 3; ibidem 1897, nr 86, s. 3; ibidem 1898, nr 26, s. 3; ibidem 1898, nr 29, s. 3; ibidem 1898, nr 48, s. 3; ibidem 1899, nr 33, s. 4; ibidem 1899, nr 35, s. 2; ibidem 1899, nr 38, s. 3; ibidem 1899, nr 41, s. 4; ibidem 1899, nr 45, s. 3;

ibidem 1900, nr 15, s. 3; ibidem 1900, nr 29, s. 3; ibidem 1900, nr 63, s. 3; ibidem 1901, nr 49, s. 3; ibidem 1901, nr 45, s. 3; ibidem 1902, nr 19, s. 3; ibidem 1903, nr 9, s. 1; ibidem 1903, nr 23, s. 1; ibidem 1903, nr 97, s. 2; ibidem 1903, nr 103, s. 3; ibidem 1904, nr 35, s. 4; ibidem 1904, nr 41, s. 2; ibidem, ibidem 1904, nr 47, s. 1-2; ibidem 1904, nr 55, s. 1-2; ibidem 1904, nr 57, s. 2; ibidem 1904, nr 75, s. 3; ibidem 1905, nr 51 z 25.05, s. 4; ibidem 1905, nr 84, s. 1; ibidem 1905, nr 100, s. 1; ibidem 1906, nr 31, s. 4-5; ibidem 1906, nr 35, s. 4; ibidem 1906, nr 57, s. 1; ibidem 1907, nr 6, s. 5; ibidem 1907, nr 25, s. 3; ibidem 1908, nr 2 z 20.01, s. 6; ibidem 1908, nr 22, s. 4; ibidem 1909, nr 29, s. 6; ibidem 1909, nr 57, s. 3; ibidem 1910, nr 98, s. 1-2; ibidem 1910, nr 99, s. 1; „Gazeta Przemyska” 1887, nr 15, s. 5; ibidem 1887, nr 23, s. 3; ibidem 1888, nr 11, s. 3; ibidem 1888, nr 12, s. 4; ibidem 1889, nr 4, s. 5; ibidem 1889, nr 17, s. 5; ibidem 1889, nr 85, s. 2; ibidem 1889, nr 86, s. 3; ibidem 1889, nr 89, s. 3; ibidem 1889, nr 91, s. 3; ibidem 1890, nr 7, s. 3; ibidem 1890, nr 27, s. 3; ibidem 1890, nr 39, s. 3; ibidem 1890, nr 53, s. 3; ibidem 1891, nr 34 wkładka pt. „Program obchodu w Przemysłu w r. 1891 setnej rocznicy ogłoszenia konstytucji trzeciego maja”; ibidem 1892, nr 44, s. 2; ibidem 1893, nr 31, s. 2; ibidem 1893, nr 88, s. 3; ibidem 1893, nr 91, s. 3; ibidem 1894, nr 48, s. 1, 2; ibidem 1909, nr 54, s. 2; ibidem 1909, nr 57, s. 3; ibidem 1910, nr 77, s. 1; „Kurenda Konsystorza Biskupiego Przemyskiego Obrządku Łacińskiego” 1892, nr 6, s. 135; „Kuryer Przemyski” 1894, nr 3, s. 3; ibidem 1894, nr 4, s. 2; ibidem 1895, nr 53, s. 3; ibidem 1895, nr 55, s. 2; ibidem 1895, nr 81, s. 3; ibidem 1895, nr 92, s. 3; ibidem 1896, nr 32, s. 2; ibidem 1896, nr 72, s. 2; „Przemyslanin” 1881, nr 5, s. 36; ibidem 1881, nr 6, s. 46; „Przewodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1889, nr 8, s.; „Rocznik Przemyski” T. 1: 1909–1911, s. 130; ibidem T. 3: 1913–1922, s. 42–43, 45; „San” 1878, nr 2, s. 5–6; „Ziemia Przemyska” 1921, nr 21, s. 4; ibidem 1923, nr 29, s. 2-3; ibidem 1924, nr 12, s. 3, ibidem nr 20 z 17.05, s. 5.

Opracowania: *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Seria nowa* (KZSP SN) t. 3, z.1, *Ropczyce, Strzyżów i okolice*, pod red. E. Śnieżyńskiej-Stolotowej i F. Stolota, Warszawa 1978, s. 16, 17; KZSP SN t. 1, z. 2 *Lesko, Sanok, Ustrzyki Dolne i okolice*, pod red. E. Śnieżyńskiej-Stolotowej i F. Stolota, Warszawa 1982, s. 100; KZSP SN, T. 10, *Miasto Przemyśl cz. 1 Zespoły sakralne*, pod red. J. Sito, Warszawa 2004, s. 3, 9–14, 23, 25–27, 34, 37, 63, 64, 80, 83, 88, 94, 111, 145, 151, 161–162;

A. Betlej, *Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcie Najświętszej Panny Marii i klasztor Bernardynów w Gwoźdźcu*, [w:] *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej* pod red. J.K. Ostrowskiego, cz. 1 *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego* (dalej MDDS, cz. 1), T. 4, Kraków 1996, s. 23, 26–27; idem, *Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych w Miżyńcu*, [w:] MDDS, cz. 1, T 7, Kraków 1999, s. 145, 149; idem, *Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych w Chodorowie*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 11, Kraków 2003, s. 70, 73, 76; J. Biriulow, *Rzeźba lwowska od połowy XVIII wieku do 1939 roku. Od zapowiedzi klasycyzmu do awangardy*, Warszawa 2007, s. 182; C. Bogdalski, *Pamiętnik kościoła i klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku spisany ze starych aktów i kronik*, Kraków 1929, s. 96, 104; K. Brzezina, *Kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii i Zespół Klasztorny OO. Jezuitów, później OO. Bernardynów w Samborze*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 5, Kraków 1997, s. 192, 195–196; idem, *Kościół p.w. Św. Rodziny i klasztor OO. Reformatorów*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 12, Kraków 2004, s. 154–156, 162, 166; T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Sztuka ziemi krakowskiej*, Kraków 1982, s. 541; M. Czuba, *Gotycka archikatedra łacińska we Lwowie*, Przemyśl [2003], s. 17, 20; B. Gajewski, *Bieliny wieś nad Sanem*, Stalowa Wola 1991, s. 37; A. Gluzińska, *Zakład Wychowawczy OO. Jezuitów w Chyrowie*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 5, Kraków 1997, s. 46, 50; A. Grymuza, E. Jakubas, *Rokietnica. Zarys monografii wsi i parafii*, Jarosław 2000; J. Horodewski, J. Pacanowski, *Kosienice. Zarys dziejów wsi i parafii*, Bole-

straszyce-Przemysł 1998; *Katalog Wystawy Kościelnej (przemysłu liturgicznego) Ligi Pomocy przemysłowej*, Lwów 1909, s. 22; P. Krasny, *Kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Myślatyczach*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 7, Kraków 1999, s. 250; idem, *Kościół parafialny p.w. Św. Mikołaja w Radochońcach*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 7, Kraków 1999, s. 289; idem, *Architektura cerkiewna na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej 1596–1914*, Kraków 2003; *Księga Adresowa Królewskiego Stołecznego Miasta Lwowa*, Lwów 1897, dział ogłoszeń; Ś. Lenartowicz, *Kościół parafialny p.w. Św. Barbary w Borysławiu-Tustanowicach*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 6, Kraków 1998, s. 17–18; T. Łękowski, *Katedra przemyska wraz z kościołem filialnym Najświętszego Serca P. Jezusa*, Przemysł 1906; *Majerski Ferdynand Gerard*, [w:] *Słownik artystów polskich*, t. 7 Uzupełnienie, Warszawa 2003, s. 166; S. Majerski, *Pracownia stolarska i kamieniarska artysty rzeźbiarza Ferdynanda Majerskiego w Przemysłu 1867–1930* „Przemyskie Zapiski Historyczne” R. 14–15: 2003–2005, s. 173–177; S. Majerski, *Rzeźbiarz Ferdynand Majerski (1832–1921)*, „Rocznik Historyczno-Archiwalny” T. 18: 2004, s. 305–312; F. Malak, *Dzieje parafii Tyczyn*, Tyczyn 1996; *Obrazy i rzeźby będące własnością Muzeum Narodowego. Katalog tymczasowy*, Kraków 1893 r.; J. K. Ostrowski, *Sambor. Wiadomości na temat miasta i drobnych obiektów sakralnych*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 5, Kraków 1997, s. 141; J. T. Petrus, *Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Panny Marii w Stryju*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 9, Kraków 2001, s. 213–214, 218, 224, 241–242; J. Pochwat, *Dębowiec znany i nieznan*, Kraków 1996, s. 59; R. Quirini-Popławski, *Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Truskawcu*, [w:] MDDS, cz. 1, T. 6, Kraków 1998, s. 193, 196; F. S. Reichman, *Ilustrowany skorowidz stołecznego miasta Lwowa z okazji Powszechnej Wystawy Krajowej roku 1894* wydał F. S. Reichman, Lwów 1894, s. 99; M. Rożek, *Wnętrza katedry wawelskiej przed stu laty*, „Rocznik Krakowski” T. 47: 1976, s. 139; *Rocznik Archidiecezji Przemyskiej. Album*, Przemysł 1997, s. 184; T. Rutyna, *Z dziejów Wielowsi*,

Tarnobrzeg 2005, s. 18; E. Sawula, *Historia budowy oraz wyposażenia wnętrza kościoła parafialnego p.w. Niepokalanego poczęcia NMP w Żurawicy*, [w:] *Dzieje Żurawicy. Studia i materiały* t. 1, pod. red. L. Faca, Żurawica 2010, s. 112–118; J. Strzałkowski, uzup. A. Wierzbička, *Majerski Ferdynand Gerard*, [w:] *Słownik artystów polskich*, t. 5, Warszawa 1993, s. 244; E. Śnieżyńska-Stolot, F. Stolot, *Sztuka sakralna między zachodem a wschodem*, [w:] *Sanok. Dzieje miasta*, pod red. F. Kiryka, Kraków 1995, s. 948; M. Walczak, *Kościół parafialny p.w. Św. Marcina w Felsztynie* [w:] *MDDS*, cz. 1, T. 5, Kraków 1997, s. 72, 78; M. Walczak, *Kościół parafialny p.w. Matki Boskiej i święcia św. Jana Chrzyciela oraz dawny Dom Księży Misjonarzy w Samborze*, [w:] *MDDS*, cz. 1, T. 5, Kraków 1997, s. 151, 155, 157; J. Wilk, *Parafia i kościół w Gorlicach w 100-lecie zbudowania*, Gorlice 1992; I. Zając, M. Ziębińska, *Cmentarz główny*, [w:] *Cmentarze przemyskie. Przewodnik* pod red. Z. Koniecznego, Przemyśl 1981, s. 23–56; I. Zając, *Rozwój zabudowy przemyskich przedmieść*, „Rocznik Historyczno Archiwalny” T. 10: 1995, s. 119–120; Zając, *Aleje Pamięci. Przemyskie cmentarze*, Przemyśl 2004, s. 14, 18, 20, 34; Z. Zięba, *Jarosławskie cmentarze*, Jarosław 2008.